

Madraximova Ra’noxon Erkindjanovna

Respublika imkoniyati cheklangan shaxslar uchun ixtisoslashtirilgan maxsus texnikumining tarix fani o‘qituvchisi

Bugungi O‘zbekistonda ta’lim tizimining eng muhim yo‘nalishlaridan biri – bu imkoniyati cheklangan shaxslarning jamiyatga integratsiyasini ta’minlash, ularning bilim olish, kasb-hunar egallash va to‘laqonli hayot kechirish huquqlarini amalga oshirishdir. Jamiyat integratsiyasi deganda, imkoniyati cheklangan shaxslarning boshqa fuqarolar bilan teng huquqli asosda jamiyat hayotining barcha sohalarida ishtirok etishi tushuniladi. Bu nafaqat ularga qulay muhit yaratish, balki ularning bilim olish, kasb egallash, mehnat qilish, madaniy va ijtimoiy hayotda faol ishtirok etishlari uchun barcha sharoitlarni yaratishni o‘z ichiga oladi.

Mustaqillik yillarida bu borada katta ishlar amalga oshirildi: imkoniyati cheklangan bolalar uchun ixtisoslashtirilgan maktablar va texnikumlar tashkil etildi, ularning moddiy-texnik bazasi mustahkamlandi, darsliklar maxsus shriftlarda nashr etildi. Biroq eng muhimi – jamiyat ongidagi o‘zgarishlardir. Bugun biz “nogiron” so‘zini “imkoniyati cheklangan” degan tushuncha bilan ifodalaymiz va bu bejiz emas. Chunki har bir inson, uning jismoniy yoki ruhiy imkoniyatlaridan qat’i nazar, jamiyatning to‘laqonli a‘zosi bo‘lishga haqlidir.

Men aynan shu tamoyil asosida faoliyat yuritadigan ixtisoslashtirilgan maxsus texnikumda tarix va geografiya fanlaridan dars beraman. Ushbu maqolada men o‘z ish tajribam, o‘quvchilarim bilan birga bosib o‘tgan yo‘lim, tarix va geografiya darslari orqali ularni jamiyatga tayyorlashdagi kuzatishlarim bilan o‘rtoqlashmoqchiman. Maqolamning asosiy g‘oyasi – har bir inson, uning imkoniyati cheklangan yoki cheklanmaganligidan qat’i nazar, jamiyatning to‘laqonli a‘zosi ekanligi va bu haqiqatni anglab yetishda ta’limning, ayniqsa tarix va geografiya fanlarining o‘rni beqiyos ekanligini ko‘rsatishdir.

Biz har bir insonni uning imkoniyati cheklanganligi uchun emas, balki uning shaxsi, iste’dodi va jamiyatga qo‘sha oladigan hissasi uchun qadrlashimiz lozim.

Biroq qonunlarning mavjudligi muammoning to‘liq hal bo‘lganini anglatmaydi. Imkoniyati cheklangan shaxslarning jamiyatga integratsiyasidagi asosiy to‘siqlardan biri bu jamiyat ongidagi stereotiplardir. Ko‘pchilik “nogiron” deyilganda, qo‘lidan hech narsa kelmaydigan, jamiyatga foyda keltira olmaydigan insonni tasavvur qiladi. Bu noto‘g‘ri qarash. Tarix va hozirgi kun misollari ko‘rsatadiki, imkoniyati cheklangan ko‘plab insonlar fan, san’at, sport, ilm-fan va boshqa sohalarida katta yutuqlarga erishgan. Mana shu stereotiplarni yo‘q qilish, jamiyat ongini o‘zgartirishda ta’limning, xususan, tarix va geografiya fanlarining o‘rni kattadir.

Imkoniyati cheklangan shaxslarning jamiyatga integratsiyasi nafaqat ma’lum bir imkoniyatlar yaratish, balki ta’lim jarayonida inson huquqlari va demokratik tushunchalarini shakllantirishni ham talab qiladi. Tarix va geografiya fanlari, ayniqsa,

Date: 17th May-2026

o'quvchilarni jamiyatda teng huquqlilik, adolat, hurmat va ijtimoiy mas'uliyatga o'rgatishda muhim vositalardan biridir.

Tarix darslarida o'quvchilar buyuk shaxslar haqida bilib, ulardan o'rnak olishadi. Masalan, tarixda jismoniy yoki ruhiy cheklovlarga qaramay katta yutuqlarga erishgan, jamiyatga beqiyos hissa qo'shgan insonlar haqida gapirish, ularning hayot yo'li va yutuqlarini o'rganish, o'quvchilarga cheklovlar faqat jismoniy emas, balki ijtimoiy tuzilmalarni ham o'zgartirish mumkinligini ko'rsatadi.

Geografiya fanida dunyoning har xil burchaklaridan olingan misollar yordamida, o'quvchilarga dunyo turli-tuman ekanligi va turli imkoniyatlarga ega insonlar yashashini tushuntirish mumkin. Bu o'quvchilarga o'zaro farqlarni qabul qilish, jamiyatdagi xilma-xillikka hurmat bilan qarash, va eng muhimi, turli sharoitlarda yashovchi insonlar bilan teng huquqlar asosida muomala qilishni o'rgatadi.

Ijtimoiy mas'uliyat-bu jamiyatning har bir a'zosi o'zining huquq va majburiyatlarini to'liq anglashini anglatadi. Har bir inson, jismoniy yoki ruhiy cheklovlardan qat'i nazar, jamiyatning faol a'zosi bo'lishi mumkin. Shuning uchun ta'limda, ayniqsa tarix va geografiya fanlarida, o'quvchilarni ijtimoiy mas'uliyatni anglashga o'rgatish kerak. Bu nafaqat o'zaro yordam, balki kengroq dunyoqarash va jamiyatni rivojlantirishga hissa qo'shishdir. Ijtimoiy mas'uliyatni tushunish o'quvchilarga, ayniqsa imkoniyati cheklangan o'quvchilarga, o'z imkoniyatlaridan to'liq foydalanishga, o'zlarini rivojlantirishga va jamiyatdagi o'rni topishga yordam beradi.

Imkoniyati cheklangan shaxslarni jamiyatga integratsiyalashda o'qituvchilarning roli beqiyos. O'qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki o'quvchini hayotga tayyorlovchi shaxs sifatida faoliyat yuritadi. Imkoniyati cheklangan o'quvchilar bilan ishlashda o'qituvchining sabr-toqati, hissiy ko'mak va individual yondashuvi juda muhimdir. O'qituvchi o'zining pedagogik mahorati orqali o'quvchilarga o'z salohiyatlarini to'liq namoyon etishga yordam beradi, ularning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va jamiyatga moslashuv jarayonida zarur bo'lgan ko'nikmalarni egallashda yo'l ko'rsatadi.

Ta'lim muassasalarida imkoniyati cheklangan o'quvchilar bilan ishlashda o'qituvchilarning professional tayyorgarligini oshirish, ularning psixologik ko'makni ko'rsatish, dars jarayonida o'quvchilarga individual yondashishni rivojlantirish zarur. Shu bilan birga, o'qituvchilar o'zlarining pedagogik yondashuvlarini doimiy ravishda yangilab borishlari, ta'lim metodlarida innovatsion usullarni qo'llashlari kerak.

Imkoniyati cheklangan shaxslarning jamiyatga to'laqonli integratsiyasini ta'minlash nafaqat qonunlar, balki ta'lim tizimining maqsadli va ehtiyotkorona yondashuvlarini talab qiladi. O'quvchilarga teng sharoitlar yaratish, ularga bilim olish, kasb-hunar egallash va jamiyatga integratsiya qilishda yordam berish, o'qituvchilar va ta'lim muassasalarining eng muhim vazifasidir. Tarix va geografiya fanlari esa o'quvchilarga global nuqtai nazardan kengroq dunyoqarashni shakllantirishda va ijtimoiy mas'uliyatni anglashda muhim vositalar bo'lib xizmat qiladi. Jamiyatda imkoniyati cheklangan shaxslarning teng huquqli a'zo sifatida faoliyat yuritishi, o'zini erkin va hurmatga loyiq his qilishiga yordam beradi.

Date: 17th May-2026

Amaliyot shuni ko'rsatadiki, ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalari o'quvchilarni mustahkam tayyorlab beradi. Bu yerda ular o'zlariga mos sharoitda bilim olib, asta-sekin keng ijtimoiy muhitga moslashish uchun zarur ko'nikmalarni egallaydilar. Eng muhim jihat — o'quvchining jamiyatga chiqishga tayyor bo'lishidir. Bu esa quyidagi omillar orqali ta'minlanadi: mustaqil fikrlash, muloqot qilish qobiliyati, jamoada ishlash ko'nikmasi, o'ziga ishonchni shakllantiradi.

Shu sababli o'qituvchi faqat dars beruvchi emas, balki o'quvchini hayotga tayyorlovchi shaxs sifatida faoliyat yuritadi.

Demokratik davlat qurish yo'lidan borayotgan O'zbekistonda hech bir inson e'tibordan chetda qolmasligi, ayniqsa, ijtimoiy ko'makka muhtoj qatlamlarning jamiyat hayotida faol ishtirok etishi ustuvor vazifa etib belgilangan. Bu borada yangilangan Konstitutsiyamizning 57-moddasi huquqiy poydevor bo'lib xizmat qilmoqda hamda jamiyatdagi mehr-oqibat va adolat muhitini mustahkamlamoqda. Konstitutsiyaning ushbu moddasiga ko'ra, nogironligi bo'lgan shaxslar huquqlari davlat himoyasidadir.

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash joizki, jamiyat taraqqiyoti undagi har bir insonga yaratilgan imkoniyatlar, ko'rsatilayotgan e'tibor va g'amxo'rlik darajasi bilan belgilanadi. Yangi O'zbekistonda nogironligi bo'lgan shaxslarning huquq va manfaatlarini himoya qilish, ularning jamiyat hayotida faol ishtirokini ta'minlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Bu esa nafaqat huquqiy kafolat, balki inson qadrini ulug'lash, tenglik va adolat tamoyillarining amaliy ifodasidir. Zero, har bir fuqaroning o'z salohiyatini namoyon eta oladigan jamiyat - taraqqiy etgan va kuchli jamiyatdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. (Yangi tahrir)-O'zbekiston, 2023. (Inson huquqlari va jamiyatdagi o'rni boblari).
2. Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risidagi O'zbekiston 4.
3. Axmedova M. "Ijtimoiy pedagogika".-Toshkent: Fan va texnologiya, 2013. (Shaxsning ijtimoiylashuvi masalalari bo'yicha).
4. Giddens E. "Sotsiologiya"-Toshkent: Sharq, 2002. (Jamiyat tuzilishi va shaxs integratsiyasi haqida).

